

Gorbaçýow öwgä mynasyp, ýöne ol rus-ukrain konfliktlerine şert döreden bolmagy-da mümkün

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 25 января, 2025

Gorbaçýow öwgä mynasyp, ýöne ol rus-ukrain konfliktlerine şert döreden bolmagy-da mümkün GORBAÇÝOW ÖWGÄ MYNASYP, ÝÖNE OL RUS-UKRAIN KONFLIKTLERINE ŞERT DÖREDEN BOLMAGY-DA MÜMКİN

Öñki sowet ýolbaşçysy ýurtlarynyň super güýç statusyny ýitirendigi üçin özüni günäkärleýän köp sanly ruslar tarapyndan ýigrenilýändigine doly düşünmedik bolarly.

Bu gabatlaşmanyň ironiyasyň aşagyny näçe çyzsaňam az bolar. Russiýanyň Ukraina cozmagyndan alty aýdan gowrak wagt geçensoň, ýagny, Ukrainanyň Herson oblastynyň günorta etraplaryny rus okkupasiýasından gaýdyp almak üçin uzak wagtlap meýilleşdirilen hüjümiň başlanandygyny mälüm eden günü Sowet Soýuzynyň iň soňky döwlet ýolbaşçysy, SSSR-iň Kommunistik partiýasyň iň soňky baş sekretary Mihail Gorbaçýowyň Moskwada aradan çykandygy aýdyldy.

Häzirki wagt bilen onuň döwri, Gorbaçýow bilen Russiýanyň Prezidenti Wladimir Putiniň arasyndaky garşıdaşlyk oýlandyrýar, giň köpcülik gatlaklary-da muny şeýle göz öňüne bolarlar.

Halas ediji bilen jan alyjy garşylaşdyrylar, deňeşdiriler: Birinjisi, taryhyň güýçleri bilen sazlaşygy tapan, düýpli liberal Gorbaçýow, ikinjisi-de, wagty yzyna dolap almak üçin rehim-şepagatsyz we möwriti geçen serişdeler arkaly elinden geleni gaýgyrmaýan, tebigy taýdan ýowuz we diýdimzor Putin. Oňkyny dogry çykarjak käbir sebäpler baram bolsa, birnäçe nukdaynazardan bu garşylyklaýyn pikir ýalňyş bolup biler.

Mihail Gorbaçýow taryha mynasyp görnüşinde, Sowet Soýuzynyň zynjyrlaryny ýolan we şeýdibem Ýewropada kommunizmiň çöküşini çaltlandyran adam hökmünde girer. Ol bu görnüşi bilen Wladimir Putiniň düýbünden tersine biri ýaly bolubam biler. Sowet blogyny berkitmek üçin güýç ulanmak babatda atalarynyň ýolundan ýöremegi ret eden sowet lideri Gorbaçýow nähili garaýandygyňza baglanşyklylykda otuz ýıldan soň Ukrainany Russiýanyň soýuzdaşy edip saklamak, SSSR-i ýa-da Russiýa imperiýasyna meňzeş bir zady güýç ulanyp täzeden janlandyrmak maksady bilen uruş yqlan eden Putinden gornetin tapawutlanýan lider.

Ýöne bärde orta atylmaly iki düýpli sowal bar. Putin häkimiýet başında oturan ýigrimi ýylynda Gorbaçýowyň dolandyran ýurdundan has azat we has gonençli ýurda ýolbaşylyk etdi. Putiniň ýolbaşylygyna gutulgysyz ýagdaýda, her taraplaýyn bolmasa-da, ýurdy birnäçe tarapdan SSSR-däki ýapyk jemgyýete dolap getiren ukrain urşunyň penjiresinden serediler, baha beriler. Soralmaly başga bir sowal bolsa, Gorbaçýow hadysalara nähili erk edişi we diňe Ýewropany däl, eýsem Hytaýy-da öz içine alan, dünýäniň köp ýerini gulgula salan syýasy harçaňlaşmalardyr azatlyk tolkuny tarapyndan nähili iterilenligidir. Onuň mirasy (mynasyp görnüşde) hem Ýewropany, hem dünýäni oňyn ugra özgermäge hemayat edenligi bolar. Merkezi we Gündogar Ýewropadaky millionlarça adam, şol sanda Russiýadakykaryňam käbirleri ýurtlaryny we şahsy durmuşlaryny köp derejede üýtgedenligi üçin Gorbaçýowa minnetdarlyk bildirýärler.

Minnetdarlyk bildirmek bilen ýalňyşanoklaram. Gorbaçýowyň Sowet Soýuzynyň Kommunistik partiýasynyň baş sekretary bolan 1985-nji ýylyň SSSR-i bilen 1995-nji ýylyň Russiýasynyň

arasynthaky çaprazlygyň aşagyny näçe çyzsagam az bolar. On ýylyň dowamynda küljümek we gysyjy döwürleriň hakykylygy akyn eden reňk we kakofoniýa tarapyndan süpürlipdi. Şol sanda iň uly we umytlandyryjy üýtgeşme gorkynyň aradan aýrylmagydy.

Sowet döwlet ýolbaşçysy wezipesinden el çekip, SSSR-iň soňky nokadyny goýan goluny çekende, ruslary ýesirlikde we Ýewropanyň ýarsyny bir diwaryň arkasynda saklan gorky aradan aýrylypdy. Belki, gowşaklygyndan, belki-de, danalygyndan, Gorbaçýow güýjünü saklap galmak üçin güýç ulanmakdan gaça durupdy. Şol sebäplj sowet imperiyasyny ösüşiniň her sepgidinde garalaýan harçaňlaşmalar çökende ýok diýen ýalydy, diňe şunuň özem Gorbaçýowyň hasabyna ýazylar.

Üç sany garry we syrkaw lideriň otuz aýyň dowamynda yzly-yzyna aradan çykmagynyň yzyndan 54 ýaşynda iş başına geçen Gorbaçýow beýlekilerden üýtgeşik görünýärdi, üýtgeşik gepleýärdi. Resmi çärelerde söýgülü aýaly Raisany hem ýanyna alyp, sowet kommunizmine «adamkärçilikli yüz» getirdi. Öz ady bilen badaşan «aç-açanlyk» we «üýtgedip gurmak» sözleri bjlen birnäçe sowet tabusynyň ýykylmagyna öňbaşcy boldy. Ýöne onuň bu prosesiň dowamynda nähili başarnykly bolandygy aýry gürrüň. 1991-nji ýylyň tomsunda berk merkezleşdirlen sistemany arkalaşyga esaslanan federasiýa öwürmek synanşyklary şowsuzlyga uçrady. Agdarlyşyk az salymlyk hemme zady üýtgetdi: häkimiyét yza dolap bolmajak görnüşde Russiyanyň saýlanan prezidenti Boris Ýelsine geçdi, merkez mundan soň durup bilmedi. 8-nji dekabrda 1924-nji ýylда Sowet Soýuzyny guran üç respublikanyň liderleri şol şertnamany güýjünü ýitiren hasaplady. 25-nji dekabrda Gorbaçýow wezipesinden el çekdi.

Михаил
ГОРБАЧЕВ

**Что поставлено на карту:
БУДУЩЕЕ
ГЛОБАЛЬНОГО МИРА**

Gorbaçýow Yelsin döwründe (hernäçe pessaý bolsa-da) oýunçy roluny gorap saklady, Putin döwründe bolsa haýyr-sahawat fondunynyň üsti bilen sesini has batlyrak eşitdirip ugrady. Yelsin ýaly onuňam doglan ýerinde (saglyk ýagdaýyna görä) pensiýa ýaşynyň hözirini görüp ýaşamagy, ondan öñki liderleriň ölen ýa-da yzy ýitirlen sowet-rus taryhyň baglanşygynda uly artykmaçlykdyr. Munuň bilen birlikde statusynyň agramly bölegi, eden ýa-da etmedik işleri, Sowet Soýuzynyň dargaýsyna we Ikinji jahan urşundan soň Ýewropany tussag eden ideologiyanyň çöküşine goşandyny goşan lider hökmünde çäksiz hormat goýlup goldandy.

Gynansak-da, Gorbaçýowa daşary ýurtlarda goýlan sarpa öz watandaşlarynyň köpüsi tarapyndan goýulmady. Köp sanly russiýaly ýurtlarynyň peseldilmegi, super güýç statusyny ýitirmegi, birnäceleri üçin köpmilletli idealyň çöküsü hökmünde gorlen ýagdaý sebäpli tä ölen gününe çenli ony günükärledi. Gorbaçýowyň Sowet Soýuzyndan soň syýasy rol oýnamaga synanşyklarynyň şowsuzlyga uçramagynyň sebäbi-de köp derejede şu boldy.

Ol ýurtlarynyň super güýç statusyny ýitirendigi üçin özünü günükärleýän köp sanly ruslar tarapyndan ýigrenilýändigine

doly düşünmedik bolarly.

Ruslaryň täze nesliniň soňky sowet liderine syýasy we şahsy azatlyk taýdan näderejede borçludygyna düşünjekdiklerine hemde oňa mynasyp baha berjekdiklerine ynanasyň gelýär. Emma ölen günü wezipesinden giden gününden bări hiç düşmedik aradaşlyga düşen ýalydy.

Russiýanyň Ukraine garşıy yqlan eden urşunyň birnäçe tarapdan SSSR dargan wagtynda paýhasly öni alynan, emma Soýuzdan soñ kuwwatly we ilat sany agdyk iki ýurduň özbaşdak döwlet hökmünde täze gatnaşyklary ýola goýmadyk ýagdaýynda hemise ähtimallyk bolup, pursatyny peýleýän çaknyşyk hökmünde baha berse bolar. Mihail Gorbaçýow Soýuzy zorluk-zulum ulanyp saklamagyň deregine, her ýurduň öz ýoluna gitmegi bilen mertlerçe ylalaşan lider hökmünde özüne goýulýan ähli hormatsylaglara aňryýany bilen mynasyp.

Emma netijede, Sowet Soýuzynyň güýji şol wagta çenli şeýle bir peselipdi welin, megerem, juda az alternatiwasy bardy. Netijede ol gop berijimi ýa-da taryhyň gurbany? SSSR-iň dargamasynyň özi we özünden öň Merkezi we Gündogar Ýewropada kommunizmiň çöküşi, şol döwürde birnäçeleriniň syn edişi ýaly belläp geçerlik derejede parahatçylykly bolup biler. Gorbaçýowyň Soýuzyň çäklerinden daşarda güýç ulanmakdan yüz öwürmegi oňa 1990-njy ýylда Nobel baýragyny gazandyrdy. Emma Sowet Soýuzynyň duýdansyz çağşap oturybermegi aslynda gelejek üçin, meselem, Krymyň statusyna, Ukrainanyň gündogaryndan we günbataryndan gysaja alynmagyna, Russiýanyň edil häzir Ukraine garşıy alyp barýan urşunyň üstüne nepýag guýmaga itergi berdimikä?

Meri DEŽEWSKI,

Daşary syýasat boýunça žurnalist.

@IndyVoices

06.09.2022 ý. Publisistika